

PRAVO NA SIGURNOST:

zaštita žena od nasilja u intimnim partnerskim relacijama

Tanja IGNJATOVIĆ

Autonomni ženski centar, Beograd

APSTRAKT Nasilje prema ženama u intimnim partnerskim relacijama predstavlja najučestaliji vid nasilja u porodičnom kontekstu. Različiti podaci ukazuju na specifičnost ovog fenomena, pre svega na njegov rodni karakter i široko rasprostranjene rodne stereotipe. Iako dugotrajno i ozbiljno nasilje može da ostavi značajne posledice, adekvatnom društvenom reakcijom moguće je sprečiti sekundarnu viktimizaciju i nadoknaditi učinjenu štetu. Relevantni međunarodni dokumenti tretiraju nasilje prema ženama kao *kršenje ljudskih prava*, naglašavajući odgovornost država u stvaranju društvene klime „nulte tolerancije“ i odgovarajućeg sistema zaštite i prevencije. Sagledavanje državne politike u ovoj oblasti u Srbiji upućuje na zaključak da je ona *nekoherentna, nesinhronizovana i fragmentarna*. Ključne paradigme zaštite samo su deklarativnog karaktera, a sistem zaštite se pokazuje kao nedelotvoran u ostvarivanju primarnog cilja – zaustavljanja aktuelnog i sprečavanja budućih epizoda nasilja. Međutim, celovita, sveobuhvatna i specifična zaštita žena od nasilja u partnerskim relacijama, organizovana po uzoru na „najbolje prakse“, *moгуća* je i u našem kontekstu.

Ključne reči: žene, nasilje, intimna partnerska relacija, pravo, zaštita, sigurnost

Partnerska (heteroseksualna) relacija, bračna i vanbračna, predstavlja jedan od najsloženijih i najintimnijih ljudskih odnosa, koji zahteva prilagođavanje, stalnu interakciju i promene kroz razvojne procese i krize, razmenu pozitivnih, ali i negativnih emocija (Jojić-Milenković, 1997). „Nažalost, praksa svakodnevnog rada sa klijentima uverava nas da je nasilje u braku i u porodici mnogo češće nego što mislimo, po posledicama mnogo nepovoljnije nego što pretpostavljamo, i mnogo manje sankcionisano nego što bi zdrav razum i stručni argumenti nalagali” (Vitaker i Kejt /Whitaker and Kate/, 1981: 133, prema Polovina, 1997: 140).

Nasilje prema ženama u intimnim partnerskim relacijama (*intimate-partner-violence/abuse*) predstavlja najučestaliji vid nasilja u porodičnom kontekstu, a istovremeno i nedovoljno istraživani problem u našim stručnim i naučnim krugovima. Ono se određuje kao fizičko, seksualno i psihičko nasilje, ili pretnje takvim aktima, uključujući silovanje i silovanje u braku. To podrazumeva da može biti učinjeno *od* stalnog ili povremenog partnera, bivšeg partnera, supružnika ili bivših supružnika, partnera sa kojima postoji ili ne kohabitacija (zajednica života), partnera istog ili različitog pola, odnosno učinjeno *prema* partneru u svim navedenim tipovima partnerskih relacija (CAHVIO(2009)3). Česta upotreba termina „nasilje u porodici“ (*domestic violence*), ali i termina „nasilje u intimnim partnerskim relacijama“ ili „rodno zasnovano nasilje“ (*gender base violence*), međutim, prikriva njihovu *rodnu* dimenziju, odnosno činjenicu da su *žene* u značajno većem procentu, na specifičan način i sa ozbiljnim posledicama, žrtve ovog vida nasilja. Upotreba „rodno neutralnih“ pojmova i nedostatak saglasnosti teoretičara/ki u određenju šta je (sve) „nasilje“ i ko su (sve) članovi „porodica“, utiče na određivanje društvene reakcije, pre svega na sankcionisanje određenih ponašanja i na krug lica na koje se zaštita odnosi (Lukić, 2003). Zapravo, pitanje je gde povući demarkacionu liniju u širokom dijapazonu spolja vidljivih i doživljajno prepoznatljivih formi koje mogu ući u okvir nasilnog ponašanja (Polovina, 1997).

Sagledano kroz sociološke i feminističke teorijske orijentacije, nasilje u intimnim partnerskim relacijama objašnjava se kroz koncept dominacije, zloupotrebe moći i prisile (zastrašivanja i manipulacije) radi ostvarivanja kontrole. Svaki disbalans moći u partnerskoj relaciji (i porodici) jeste potencijalna situacija njene zloupotebe, a da li će to rezultirati nasiljem, zavisi od niza faktora. Istovremeno, naglašava se da onaj ko ima moć, ima izbor (slobodu) da bira kako će je upotrebiti, što implicira isključivu odgovornost za nasilno ponašanje (Pens /Pence/, 1996; Ostojić, 1999: 103; Ajduković, 2000c: 11). U kontekstu nasilja u partnerskoj relaciji (ili u porodici) jasna manifestacija sile, kao i pretnja koja proizvodi silu, može da izostane, ali se kontrola može vršiti „prećutnim, prepoznatljivim oblicima prinude“, preko psihičkog i verbalnog nasilja. To težište pažnje pomera se sa zloupotrebe moći na *prinudu* (da se nešto učini ili ne učini) kao oblik prisile, za koji je karakteristično postojanje namere, odnosno odsustvo dobrovoljnosti onoga

ko je prisiljen (Adams, 1998, prema Lukić, 2003: 8). Takođe, naglašava se da nije u pitanju pojedinačni ili povremeni fenomen. Nasilje prema ženama u intimnim partnerskim relacijama i u porodičnom kontekstu predstavlja obrazac neprekidnog nastavljanja nasilja i zloupotrebe, situacija ponovljene viktimizacije, gde je žrtva ranjiva baš zbog toga što deli dom sa svojim zlostavljačem, uz prisutno osećanje lojalnosti ili čak ljubavi prema njemu (Keli, 2003: 55–58).

KARAKTERISTIKE NASILJA U INTIMNOJ PARTNERSKOJ RELACIJI

Globalni karakter nasilja prema ženama odražava se kroz prisustvo ovog vida nasilja u svim vremenima i prostorima, u svim kulturama i društvenim sistemima, što potvrđuje njegovu sistemsku i sistematsku suštinu. Sličnost fenomena ukazuje na njegovo jednako značenje, odnosno da podrazumeva nasilje *prema ženama kao grupi*, a ne prema pojedinim ženama zbog njihovih individualnih karakteristika. Iako se poslednjih decenija pojava nasilja u intimnoj partnerskoj relaciji više istražuje, u literaturi se može naći dosta konfuzije u odnosu na uočene ključne karakteristike. Različiti podaci ukazuju na specifičnost ove vrste nasilja u okviru široke kategorije „nasilja u porodičnom kontekstu“.

Rodni karakter nasilja u intimnim partnerskim relacijama

Iako postoje tendencije da se žene u partnerskoj relaciji prikažu jednako fizički agresivne kao i muškarci (Arčer /Archer/, 2000; 2002), da iniciraju nasilje, svete se i da koriste smrtonosnu silu gotovo isto kao muškarci (Sjuel /Sewel and Sewel/, 1996, prema Dasgupta 1999), brojna istraživanja prevalencije i konsekvenci potvrđuju da je nasilje muškaraca prema ženama ozbiljnije, da ga predstavljaju teža i učestalija dela, većeg raspona manifestovanja i sa težim posledicama. Zbog toga je neopravdano govoriti o postojanju *rodne simetrije* i ovu vrstu nasilja predstavljati *rodno neutralnim* pojmovima. Rodna dimenzija nasilja može izgledati sasvim različito i zavisno od toga da li istraživanja i izveštaji uključuju ili isključuju određene akte (npr. seksualno nasilje, proganjanje i sl.). Dosledno se potvrđuje razlika u odnosu na prirodu nasilnih incidenata između muškaraca i žena: intenzitet i žestina nasilja koja čine muškarci su veći. Oni češće koriste forme koje izazivaju strah i kontrolu žrtve,

što predstavlja „kritičnu komponentu“ ove vrste nasilja. Žene značajno češće izveštavaju o prisustvu seksualnog i fizičkog nasilja, kao i proganjanja, o strahu od povreda i o prisustvu povreda, gubitku posla, većoj upotrebi medikamenata, o problemima mentalnog zdravlja i češćem obraćanju pravosudnom sistemu (Tjaden i Tones /Tjaden and Thoennes/, 2000). Ponavljanje nasilja, odnosno učestalost incidenata, značajno je veće kada nasilje čine muškarci¹ (Hester, 2009). Ističe se da muško nasilje nije samo zločin protiv tela žene, već i protiv njene slobode, nezavisnosti i autonomije (Stark, 2004). Takođe, dosledno se konstatuju različiti uticaji počinjenog nasilja u odnosu na pol i ozbiljnost posledica: žene su više zaplašene, više su kontrolisane i lakše ih je kontrolisati zbog osećanja straha, povrede su češće i ozbiljnije, uključujući i smrtne ishode, veće je prisustvo patnje, traumatskog iskustva i gubitka slobode. Muškarcima kao počiniocima nasilja pomaže čitav niz multiplih veza između muškaraca, poimanja „maskulnosti“ i nasilja² (Hern /Hearn/, 2007). Društvo legitimizuje nasilje muškaraca prema ženama na više načina: (a) istorijski, nasilje je primenjivano za rešavanje konflikata (na svim nivoima) i postalo je „testiran“ način za doseganje cilja; (b) individualno angažovanje u konfliktu ne mora da podrazumeva istu moć u pregovaranju, jer je razlika u moćima institucionalno i ideološki podržana; (c) institucionalne intervencije su dizajnirane da podrže individue sa manje moći, ali aktuelno, one mogu da povećaju ranjivost žrtava³ (Dasgupta 1999).

-
1. Muškarci učine ukupno 83% registrovanih incidenata nasilja (u proseku od 1 do 52 incidenta). Dve trećine žena (62%) učini samo jedan incident, a i kada ga ponavlja to je najviše do 8 puta (Hester, 2009).
  2. Muškarci su članovi socijalnih grupa (asocijacija) koje imaju moć; mogu se posmatrati kao „eksperti“ za nasilje (prema ženama, deci, jedni prema drugima, prema životinjama ili sebi); iako nasilje nije uvek prihvatljivo, ono može biti prihvaćeno kao način da se postane ili bude muškarac (bezbroj primera u sportu, seksualnosti...); muškarci dominiraju u institucijama specijalizovanim za nasilje (uključujući vojsku, policiju, krivično pravo); nasilje se može razumeti kao centar patrijarhata i patrijarhalnih odnosa; nasilje i muškost imaju zajedničke implikacije u mas-medijima, na filmu, u imaginaciji, simbolima, fantaziji...
  3. Sve studije, na primer, pokazuju da kada žena odluči da napusti partnera koji je nasilan, ona postaje osetljivija na napad, a kada muškarac napusti svoju nasilnu partnerku, nasilje obično prestaje. Kada se, pak, žena razvede, njeni prihodi postaju manji, dok se prihodi njenog partnera uvećavaju. Ipak, procedure, a često i usluge, jednake su za sve.

Široko rasprostranjeni rodni stereotipi

Nasilje u porodici i u partnerskoj relaciji praćeno je nizom uverenja, tipičnih stavova i pretpostavki o ovoj pojavi, zasnovanih na neposrednim ili posrednim, manje ili više pouzdanim činjenicama i pojednostavljenim objašnjenjima složenih fenomena. Ispitivanje rodnih stereotipa pokazuje se značajnim jer oni oblikuju lična, ali i profesionalna gledišta o ulogama muškaraca i žena, njihovim (poželjnim) odnosima i o pojavi nasilja. Analiza „mitova“ i kulturnih obrazaca koji oblikuju psihološki profil žene i muškarca na komplementaran način, ukazuju na suptilan način opravdavanja muške dominacije i podržavanja ženskog trpljenja dominacije i nasilja (Voker i Goldner /Walker and Goldner/, 1995, prema Bogdanović, 1997).⁴ „Mitovi“ oblikuju i stavove žena prema nasilju kojem su izložene, što rezultira njihovim različitim ponašanjima i izborima. Reagovanja žena variraju od negiranja problema i njegovog „preoblikovanja“, preko samooptuživanja i traženja opravdanja za nasilnika, samokontrole i kontrole drugih (najčešće dece), do traženja socijalne podrške (neformalne i formalne) i rešavanja problema (Pavleković, 2000: 18–19).

Učestalost i rasprostranjenost pojave

Nasilje prema ženama je najučestaliji, široko rasprostranjen vid nasilja u porodičnom kontekstu. U studiji Ujedinjenih nacija (2006), urađenoj na osnovu istraživanja o obimu i prevalenciji oblika intimnog partnerskog nasilja u 71 zemlji sveta, ono je registrovano kod 13–61% žena (najčešće između 23–49%). Primećuje se da različita metodologija prikupljanja i beleženja podataka o incidentima daje vrlo različite pokazatelje godišnje stope nasilja, ali nedvosmisleno iskorenjuje dobro poznati mit o nasilniku kao „strancu koji vreba iza žbuna“. To potvrđuje da će žene najčešće biti povređivane, silovane ili ubijene od muškaraca koje znaju i koje često vole. Grupe žena koje su posebno osetljive na nasilje u intimnim partnerskim vezama jesu mlade žene, one koje žive u uslovima ekonomske ugroženosti i žene tokom perioda odvajanja od nasilnog partnera (Bakman /Bachman/, 2000; Gelles, 2000; Smit /Smith et al.,

---

4. Najčešći stereotip zapadne kulture je saosećanje sa muškarcem (ugroženim, ranjenim) i divljenje prema ženi koja se žrtvuje za njega i koju bi trebalo vrednovati kroz davanje, brigu, žrtvu i odnos (sa partnerom, decom, roditeljima).

2002). Pregledni podaci za Evropu naglašavaju značaj varijacija u metodologiji, ali upućuju da je najmanje između 20 i 25% žena tokom života bar jednom iskusilo fizičko nasilje od strane partnera, a više od 10% njih seksualno nasilje koje je uključivalo upotrebu sile (Hegman-Vajt /Hagemann-White/, 2006; Martinez i Šretl /Martinez and Schröttle/, 2006).

Iako malobrojna i sprovedena uglavnom od ženskih organizacija i grupa, istraživanja nasilja prema ženama u porodičnom kontekstu u Srbiji, takođe, potvrđuju osnovne karakteristike fenomena. Ispitivanje sprovedeno na uzorku od 700 žena starijih od 18 godina sa teritorije nekoliko opština u Srbiji, pokazalo je da je skoro svaka druga žena (46,1%) iskusila neki oblik psihičkog nasilja, a svaka treća žena doživela fizički napad od nekog člana porodice (30,6%). Najviše fizičkog nasilja u porodici žene dožive od supruga ili od partnera (45,5%), koji su i najčešći učinioci svih drugih oblika registrovanog nasilja⁵ (Vidaković, 2002). U istraživanju Autonomnog ženskog centra, po metodologiji Svetske zdravstvene organizacije, a u okviru komparativne studije o zdravstvenim posledicama partnerskog nasilja, na uzorku od 1194 žena između 15 i 49 godina iz Beograda, fizičko nasilje je prijavilo 22,8%, a seksualno nasilje 6,3% žena⁶ (Otašević, 2005).

Trajnost nasilja

Rezultati istraživanja potvrđuju da nasilje u intimnoj partnerskoj relaciji nije izolovani incident, odnosno posledica specifičnih okolnosti i prolaznog problema. Naime, nasilje je prisutno dugi niz godina pre nego što se prijavi i razreši, što je važno imati na umu prilikom intervencija, naročito kod izbora mera kojim će se ono zaustaviti i koje će sprečiti buduće akte. Isto tako, evidencije naših službi potvrđuju dugo trajanje nasilja u partnerskim i porodičnim relacijama, pre nego što ga žrtva prijavi institucijama sistema. Na primer, pre nego što je nasilje identifikovano u centru za socijalni rad, u 68,7% slučajeva ono je trajalo između godinu i pet godina, a u 18,3% slučajeva između šest i deset godina (Ignjatović, 2004; 2006a).

---

5. .. 63,5% registrovanog psihičkog nasilja, 72,8% pretnji, 74,8% fizičkog nasilja, 75% nasilja uz upotrebu oružja i 88,5% seksualnog nasilja.

6. ... u 5,4% slučajeva ova dva oblika nasilja se javljaju zajedno.

Ciklična dinamika nasilja

Za nasilje u partnerskoj relaciji karakteristična je određena pravilnost u nastajanju, trajanju i prestanku. „Ciklus zlostavljanja“ obuhvata nekoliko međusobno povezanih faza, a najčešće se opisuju tri: (a) rast napetosti, (b) nekontrolisano oslobađanje akumulirane napetosti i (d) faza „žaljenja i izvinjavanja“, koja predstavlja manipulativni manevar učinioca nasilja u funkciji obnavljanja odnosa (Walker, 1979). Žena se u ovoj fazi najčešće vraća nasilniku, verujući da se on iskreno kaje, da će se promeniti i da će sve biti u redu. Kako se ciklusi nasilja ponavljaju, periodi između faze stvaranja tenzije i „eksplozije“ nasilja sve više se skraćuju, odnosno nasilni incidenti postaju sve češći, nivo stresa posle svakog ciklusa postaje sve viši, te se tri faze nasilnog događaja „sažimaju“ – porast napetosti je brži, „eksplozija“ je jača, a žaljenje je kraće, ili potpuno iščezava (Mamula i Ajduković, 2000: 83–85). Feminističke aktivistkinje kritički sagledavaju teorijski koncept o „cikličnoj prirodi nasilja“, ukazujući da on fokusira psihološke aspekte zlostavljanja, zanemarujući politički, socijalni i istorijski kontekst, što za posledicu može da ima neadekvatne akcije i neispravan plan rada (Pence, 1995: 22). Za praktičare je od posebne važnosti da treću fazu prepoznaju kao nasilje, a ne kao njegov prestanak i normalizaciju partnerskog odnosa.

Specifične strategije i taktike nasilja

U literaturi su ponašanja kojim partner ostvaruje (zloupotrebljava) kontrolu i ispoljava moć opisana kroz model „točka nasilja“ ili „točka moći i kontrole“ (Pens i Pejmar /Pence and Paymar/, 1993; Pence, 1995). Centar „točka“ pokazuje cilj nasilnog ponašanja, koji se ogleda u demonstraciji moći i u uspostavljanju kontrole nad partnerkom. Spoljašnji krug označava različite vidove ispoljavanja fizičkog i seksualnog nasilja, kao krajnjih strategija održavanja kontrole. Unutrašnji krug predstavlja taktike kojima se nasilnik služi da bi postigao željeni cilj. Pomenute taktike mogu biti korišćene istovremeno, u različitim kombinacijama, a njihov izbor, način primene, intenzitet i učestalost zavise od ličnih svojstava nasilnika, procene situacije i željenih efekata. Najčešće korišćene taktike uključuju: izolaciju, zastrašivanje, psihičko i emotivno zlostavljanje, pretnje i prinudu, korišćenje dece (manipulacija decom), korišćenje „muških privilegija“ (ili „besmisleni zahtevi“) i ekonomsko zlostavljanje. Nasilnikovi manevri, posebno strategije poricanja, umanjivanja ili okrivljavanja žrtve, predstavljaju još jedan vid

nasilja, jer ženu prisiljavaju na kognitivna iskrivljavanja („nije se desilo to što se desilo“) i na poricanje realnosti, tj. stvaraju neizvesnost oko toga šta je zapravo realnost (Polovina, 1997). Iste strategije učinioi nasilja će koristiti i kod intervencija policijsko-pravosudnog sistema (Kops Hartli /Copp Hartley/, 2001).

Povećanje nasilja u periodu separacije od nasilnog partnera

Iako se razdvajanje partnera ne završi uvek nasiljem, napuštanje nasilnog partnera je potencijalno opasnije od ostajanja u vezi. Istraživanja kao primarni motiv ovog nasilja identifikuju težnju da se održi kontrola, ali i doživljaj „vlasništva“ prema partnerki (Hardesti /Hardesty/, 2002; Hester, 2009). U kontekstu postrazvodnog roditeljstva žene, takođe, mogu biti izložene nasilju prilikom ostvarivanja kontakta između dece i nasilnog partnera, jer u mnogim slučajevima nema nadziranog/kontrolisanog viđanja zbog nedostatka resursa službi (Liz i Steli /Liss and Stahly/, 1993).

Veze između nasilja prema ženama i nasilja prema deci u porodici

Podaci o ko-događanju govore da u 30–60% porodica u kojima je nasilan jedan ili oba roditelja postoji i zlostavljanje dece (Apl i Holden /Appel and Holden/, 1998; Pulido and Gupta, 2002; Margolin and Gordis, 2003), a u porodicama gde postoji značajno nasilje, zbog koga žena mora da traži pomoć policije ili da napusti dom, čak u 75–100% slučajeva deca su bila žrtve nasilja (Emeri i Lojman-Bilings /Emery and Laumann-Billings/, 1998). Iako postoji veliko preklapanje, nasilje prema deci u našem kontekstu najčešće se analizira kao odvojena pojava od nasilja prema ženama u porodici (Žegarac i Brkić, 1998; Žegarac, 2004). Neprepoznavanje ove veza i brojni problemi koji proističu iz toga, uzrokuju čitav niz pogrešnih pretpostavki, procena i intervencija službi koje donose odluke, što može da proizvede štetne posledice, uključujući i dalju izloženost žene i dece nasilju, čak do smrtnog ishoda. Analiza prakse domaćih socijalnih službi pokazala je da se prema ženama, iako su one dva puta ređe registrovane kao „nasilan roditelj“, statistički značajno češće primenjuju mere nadzora, kontrole i lišavanja roditeljskih prava (Ignjatović, 2006b; 2007).

DRUŠTVENA REAKCIJA NA NASILJE U INTIMNIM PARTNERSKIM RELACIJAMA

Iako dugotrajno i ozbiljno nasilje može da ostavi značajne posledice, adekvatnom društvenom reakcijom moguće je sprečiti sekundarnu viktimizaciju i nadoknaditi učinjenu štetu. Ipak, česte su politike i prakse koje nasilje muškaraca prema ženama čine nevidljivim: izbegavanjem imenovanja muškaraca kao učinilaca; objašnjenjima koja „oslobađaju odgovornosti“ muškarce učionioce nasilja; negiranjem i umanjivanjem razlika u učestalosti, žestini i posledicama nasilja koje čine muškarci u odnosu na nasilje žene; tretiranjem trenutnih rodnih uloga kao „prirodnih“ i slično, što stvara podržavajuće okolnosti za nasilje muškaraca prema ženama (Hearn, 2009). Patricija Romito navodi da su neke od najčešćih „strategija“ za prikrivanje muškog nasilja prema ženama: eufemizacija (specifična politika jezika), dehumanizacija i okrivljavanje žrtve, korišćenje naturalističkih tumačenja (na primer, socio-bioloska i objašnjenja evolucione psihologije), separacija (izolovano sagledavanje različitih formi muškog nasilja) i psihologizacija (jednostavna kognitivna metoda za kategorizaciju i interpretaciju realnosti, koja naglašava individualni i psihološki, pre nego politički, ekonomski ili socijalni aspekt fenomena) (Romito, 2008: 43–69). Načini na koje se vidi, konceptualizuje i imenuje realnost utiču na razumevanje pojave, ali i na ponašanja, osećanja i motivaciju. Ove „ideologije“ mogu biti institucionalizovane na različite načine: kao zakon, naučna ili pseudonaučna teorija, ili kroz rad praktičara u pravosudnim, zdravstvenim i socijalnim sistemima.

Međunarodne obaveze kao okvir za zaštitu žena od nasilja

U međunarodnim dokumentima, od kojih su neki ekvivalent nacionalnom zakonodavstvu, a drugi preporuke o ciljevima kojima bi trebalo težiti, nasilje prema ženama definisano je dijapazonom oblika nasilja, konteksta i odnosa u kojima se dešava, i postalo je glavno pitanje ljudskih prava, ali i značajno zdravstveno, socijalno i ekonomsko pitanje (Keli, 2003: 17). U njima se naglašava da država ima ključnu ulogu, a vlade odgovornost da stvore „klimu nulte tolerancije“, prihvatanjem određenih mera i uvođenjem sistema zaštite i prevencije. Ipak, do danas su se zadržali snažni otpori i brojni problemi, a neki od najznačajnijih su: dihotomija liberalnog koncepta (javno-privatno), duboko ukorenjena patrijarhalna kultura i kontrola od strane muškaraca, neadekvatne

zaštitne strukture (koje sprečavaju žene da izveste o pretrpljenom nasilju, a da budu sigurne od budućih dela), državna politika koja ne odgovara na potrebe svih društvenih grupa u istoj meri, odvojeni režimi odgovornosti (individualni i državni), kulturni relativizam (nasuprot konceptu univerzalnosti ljudskih prava), nedostatak konsenzusa u vezi sa terminologijom, indikatorima i podacima (Ertirk /Ertürk/, 2007).

Pogled na praksu većine evropskih država u poslednje tri decenije potvrđuje sličnosti u razvoju svesti, politike, zakonodavstva i prakse u oblasti zaštite žena od nasilja, uključujući nasilje u intimnim partnerskim odnosima i u porodici. I u domaćem zakonodavstvu, izmenama u Krivičnom zakonu iz 2002. godine, započeo je proces izgradnje pravnih mehanizama zaštite od nasilja u porodici.⁷ Međunarodne obaveze koje je Srbija preuzela, međutim, upućuju na zahtev da se razmotri, unapredi i izmeni postojeći sistem prevencije i zaštite od nasilja prema ženama u porodičnom kontekstu (CEDAW/C/SCG/CO/1).

Kratak prikaz analize politike i prakse u zaštiti žena od nasilja koje čine njihovi intimni partneri, relevantne za naš kontekst, zasnovan je u ovom radu na *teoriji kontrole putem prinude* i na modelima „najbolje prakse“ – *Dulut modelu koordiniranog odgovora zajednice* (Pence, 1999; Pens i Makdonel /Pence and McDonnell/, 1999; UN Studija, 2006; Ignjatović, 2010a) i *Austrijskom modelu intervencije* (Logar, 2005; Diring/Dearing/, 2002; 2005). Sumirano, kao zajedničko i delotvorno u najboljim modelima navodi se: (a) *politika* koja predstavlja celovit pristup, ima jasan teorijski koncept (o partnerskom nasilju prema ženama kao kontroli putem prinude) i postavlja jasan (glavni) cilj delovanja (zaštita žrtve obezbeđena neposredno po incidentu i sigurnost u odnosu na buduće epizode); (b) jasno definisane *uloge* službi (policijsko-pravosudnog sistema u prvoj fazi zaštite i proaktivan pristup (drugih) službi u zajednici koje pružaju podršku), regulisan način (zakonom ili obavezujućim pravilima) saradnje između službi (što „umrežavanje“ ne ostavlja u polju „dobre volje i lične motivacije“ profesionalaca); (c) dobro definisana *uputstva* o postupanju, koja se odnose i na obavezu standardizovanog dokumentovanja, evidentiranja i razmene podataka

---

7. Određenja nasilja u porodici u domaćim zakonima nisu „rodno osetljiva/specifična“.

(što ih čini manje zavisnim od „lične jednačine“ profesionalca, olakšava odlučivanje i ujednačava praksu); (d) organizovano *praćenje* koje omogućava procenu efekata postupanja u svakom pojedinačnom slučaju, ali i procenu pristupa i modela u celini, kao i njihovu reviziju i dogradnju.

Državna politika i cilj delovanja

Analize državne politike u ovoj oblasti (Ignjatović, 2008a; 2009a; Jovanović i sar. 2009), upućuju na zaključak da je ona *nekoherentna, nesinhronizovana i fragmentarna*. Postojeća dokumenta i zakoni, njihov sadržaj, kao i dinamika njihovog usvajanja i implementacije, potvrđuju nerazumevanje (specifičnosti) fenomena i nepostojanje jasnog koncepta na kome se bazira sistem organizacije i primene mera zaštite od nasilja prema ženama u porodičnom kontekstu. Visoka tolerancija društva na nasilje i visok stepen predrasuda vezanih za rodne uloge, te tako i za nasilje u intimnim partnerskim relacijama, prisutni i u stručnoj javnosti, uslovljavaju odsustvo konsenzusa u odnosu na primarni cilj zaštite (žena) od nasilja (zaustavljanje nasilja i uspostavljanje sigurnosti). Ključna paradigma zaštite, da žrtva *ima pravo* da bude zaštićena, odnosno da država ima obavezu da izgradi sistem zakonskih i institucionalnih instrumenata kojima se štiti ovo pravo, samo je deklarativnog karaktera. Pojam *zaštite*, u našem kontekstu usmeren na širi koncept „unapređenja blagostanja“, pokazuje se kao nedelotvoran po pitanju zaustavljanja nasilja i sprečavanja budućih epizoda, odnosno uspostavljanja sigurnosti/bezbednosti žrtve. To generiše čitav niz pogrešnih pretpostavki, iz kojih se izvode pogrešne i/ili neefikasne intervencije službi i profesionalaca. Fragmentarnost postupanja žrtvu izlaže dodatnom riziku, a široko rasprostranjeno „diskreciono pravo“ profesionalaca, praksu čini neujednačenom i zavisnom od ličnih i profesionalnih stavova (i predrasuda).

Da bi se obezbedila efikasna zaštita žrtava (zasnovana na principu prava), i odgovarajuće intervencije službi u zajednici, nužno je definisati politiku (teorijski koncept i paradigme), kao i elemente koji obezbeđuju preciznost delovanja i razmene (koordinacije i kooperacije) između službi, praćenje i procenu efekata. U *Dulut modelu* se navodi da su zajednički stav i principi delovanja, koji proističu iz razumevanja (specifičnosti) fenomena nasilja prema ženama i u porodici, *uslov* uspostavljanja efikasnog, delotvornog i sveobuhvatnog interventnog programa zaštite žrtava (Pence, 1995; 1999).

Usaglašavanje stavova i principa je najteži i najduži proces, kojem pomaže (ubrzavajući ga) eksplicitna i nedvosmislena državna politika. Takvu vrstu zajedničke politike i profesionalnog usaglašavanja moguće je postići i u našem kontekstu, što potvrđuju dostupna saznanja o lokalnoj praksi, ali i empirijska istraživanja postupanja profesionalaca (Ignjatović, 2009b; 2010b). Nedostatak „lokalnih rešenja“ je u tome što ona nisu obavezujuća za sve službe i za sve profesionalce u istoj zajednici, što ne garantuju stalnost, ali i zbog toga što isti pravni sistem ne garantuje ista prava na teritoriji cele države.

Pretpostavke i principi delovanja

Osnovne pretpostavke o zaštiti žrtve kao odgovornosti zajednice za organizovanje i sprovođenje intervencija samo su deklarativno prisutne u domaćim dokumentima koja regulišu postupanje u ovoj oblasti. Nedostatak tumačenja i operacionalizacije, nedostupnost dokumenata profesionalcima i slab nadzor njihove primene, uslovljavaju ogromne razlike u praksi. Upadljiv je i nedostatak principa koji operacionalizuju politiku da je zaštita žrtve njeno *pravo*, što naglasak stavlja na odgovornost države/institucija, a posebno na ulogu policijsko-pravosudnog sistema (Dearing, 2005). Pitanje *zaštite*, sagledano na ovaj način, u prvi plan stavlja zaustavljanje aktuelnog i sprečavanje potencijalnih dela, odnosno akcije policijsko-pravosudnog sistema. Socijalno-psihološko-zdravstvena procena i podrška, iako važne, ne mogu efikasno da zaštite od nasilja, jer nemaju dovoljno snažne mehanizme „sankcionisanja neodgovornosti“, često traju predugo (bez zaštitnih mera) i mogu biti oslonjene na pogrešne pretpostavke, zbog čega se nude neadekvatna rešenja.⁸ Ona, paradoksalno, pokazuju više razumevanja za „rehabilitaciju nasilnika“ nego za sigurnost i integritet žrtve, kao njeno individualno pravo koje ne sme biti ugroženo konceptima o „partnerskoj dinamici“ ili važnosti „očuvanja porodične celine“. U konceptu po kojem je žrtva korisnik prava, trebalo bi da država, odnosno njeni zakoni i institucije, budu sredstva putem kojih se ta prava ostvaruju. To pomera težište sa sprovođenja zakona na

---

8. Na osnovu teorijskih i praktičnih koncepata koji, bez uvažavanja specifičnih karakteristika nasilja u partnerskoj relaciji, nude terapijske programe za par ili porodicu, posredovanje (medijaciju) u rešavanju sukoba, i slične usluge, ne vodeći računa o početnoj nejednakosti partnera, o postojećim mehanizmima kontrole i o bezbednosti žrtve.

stvaranje i primenu zakona i procedura koji idu u susret pravima i potrebama pojedinca/građanina, uključujući razumevanje specifičnosti fenomena i specifičnosti društvenih grupa⁹ (Dearing, 2005).

Koncept *prava žrtve* (i obaveze države), baziran na razumevanju specifičnosti fenomena, zahteva promenu nekoliko široko prihvaćenih pretpostavki, od kojih su neke deklarativno usvojene i kod nas. (1) Razumevanje nasilja u porodici, uključujući nasilje prema ženama u intimnim partnerskim odnosima, bazirano je na konceptu da se radi o društvenom (javnom) problemu, a ne o privatnoj ili porodičnoj stvari, što implicira obavezu reagovanja policije i tužilaštva u krivičnom postupku, kao i drugih sistema u građanskom postupku. (2) Nasilje u partnerskom odnosu (i u porodici) nije izolovani incident, već sistematsko ponašanje prema partnerki ili prema drugim članovima porodice, zbog čega će se, verovatno, i u buduće ponoviti. (3) Nasilje u partnerskoj relaciji nije „sukob“ (interesa i vrednosti, iako i sukob može dovesti do nasilnih manifestacija), već kriminalno delo, za koje je odgovoran učinilac, zbog čega se zaštita žrtve sprovodi ograničavanjem, sprečavanjem i sankcionisanjem nasilnog ponašanja (kao primarnom intervencijom) (Dearing, 2005).

Zakonska rešenja

Da bi se usvojili i realizovali principi zaštite koji su usmerni na postupke i procedure, nužno je da postoje odgovarajuće zakonske i podzakonske pretpostavke, jer su institucionalna rešenja njima ograničena. Uopšteno posmatrano, u Srbiji postoje relativno dobri pravni mehanizmi porodičnopravne (preventivne) i krivičnopravne (represivne) zaštite od nasilja u porodici, ali pravna zaštita još uvek nije na zadovoljavajućem nivou u pogledu delotvornosti i efikasnosti. Pojedina zakonska rešenja nisu adekvatna, a pravni propisi su međusobno nekonzistentni, neprecizni i nejasni, tako da omogućavaju različita tumačenja i razlike u primeni, što otežava rad pravosudnih i drugih institucija, često dovodeći do sužavanja dometa pravne zaštite (Petrušić, 2008).

Intervencije na poboljšanju zakonskih rešenja trebalo bi, najpre, da idu u pravcu ujednačavanja definicija dela nasilja i definicija „kruga zaštićenih lica“

---

9. ... odnosno politiku izbegavanja strukturalnih i institucionalnih diskriminacija i isključivanja.

(Petrušić, 2008). Zakonska ovlašćenja policije morala bi biti veća, a postupanje precizno standardizovano, po ugledu na austrijski Zakon o bezbednosti (Logar, 2009). Krivični zakonik bi mogao biti dopunjen novim delima: „uporno proganjanje“ i „trajno sprovođenje nasilja“¹⁰, takođe po ugledu na austrijski Krivični zakon (Logar 2009), kako bi se na bolji način odgovorilo na karakteristike fenomena. Bilo bi nužno dopuniti i postojeće mere porodičnopravne zaštite, a da bi se postigla njihova preventivna svrha, sudski postupci bi morali da budu efikasniji (Petrušić, 2008). Trebalo bi predvideti i obaveze suda da se u svim postupcima zaštite od nasilja u porodici uredi i sva pitanja vršenja roditeljskog prava, u skladu sa činjenicama u vezi sa nasiljem i adekvatnom procenom rizika po dete/decu i ženu žrtvu nasilja (Petrušić i Konstatinović-Vilić, 2010).

Najveći problemi, ipak, javljaju se u pravnoj praksi (Konstatinović-Vilić i Petrušić, 2007; Petrušić i Konstatinović-Vilić, 2010; Jovanović i sar., 2009). Jedan deo ovih problema uzrokuje opšta neefikasnost pravosuđa i drugih sistema, ali i nedovoljno razumevanje fenomena nasilja prema ženama, odnosno nedostatak specifičnih znanja i rasprostranjenost „laičkih uverenja“ i predrasuda profesionalaca. Treba reći da ovo nije specifičnost samo domaćeg pravosudnog konteksta, već je prepoznata pojava i u drugim sredinama (Pence and McDonnell, 1999; Dasgupta, 1999; Copps Hartley, 2001; Hester i Vestmarland /Hester and Westmarland/, 2007; Hester, 2009). Unapređenje položaja žrtve u pravosudnim postupcima, saglasno međunarodnim preporukama i po ugledu na postojeća pozitivna rešenja (Logar, 2009), a posebno efikasno izvršenje sudskih odluka, pokazuje se kao nužna promena. Trebalo bi unaprediti evidenciju i razmenu informacija (definisati „obavezni tok informacija“ po ugledu na *Dulut model*) svih relevantnih službi, kao i razmenu informacija o izrečenim merama zaštite od nasilja i sankcijama, odnosno o praćenju njihovih efekata. Uz specijalizovanu obuku pripadnika policijsko-pravosudnog sistema, trebalo bi obezbediti i uputstva koja olakšavaju razumevanje specifičnih situacija i omogućavaju sistematičnu

---

10. Nužno je omogućiti kažnjavanje upornog praćenja i proganjanja, u smislu uznemiravanja, iznalaženja ili korišćenja podataka o žrtvi, ili drugo ponašanje kojim se uznemirava i ograničava uobičajeni život žene. Ponavljano nasilje prema jednoj osobi trebalo bi (obavezno) strože kažnjavati.

proveru mogućih rizika (Robinson, 2006), kako bi se na najbolji način odredile mere zaštite, ili sankcije za učinioce.

Iskustva pokazuju da kada postojeća rešenja nisu specifična i međusobno dovoljno koherentna da obezbede zaštitu, predstavnici institucija konstantno izbegavaju da iskoriste institucionalnu moć kako bi zaštitili žene i sankcionisali muškarce za njihovo nasilje. Kako se ne radi (samo) o propustu konkretnog profesionalca, već o sistemskom nedostatku, stvaranje celovitog modela zaštite mora da uključi (i) reformu pravosuđa, pre nego da bude program za „sigurne kuće“ (Pence and Shepard, 1999; Hegman-Vajt /Hagemann-White/, 2006).

Operacionalizacija ciljeva i principa kroz intervencije

Kad se uporede intervencije koje stoje na raspolaganju profesionalcima u modelima „najbolje prakse“ sa uobičajenim intervencijama u našem kontekstu, zapaža se nekoliko tipova razlika: (a) u broju, vrsti i efikasnosti primene mera koje su usmerene na ponašanje nasilnika, a kojima se uspostavlja kontrola, zabrana i sankcija nedozvoljenog ponašanja, kao uslov postizanja sigurnosti/bezbednosti žrtve; (b) u preciznosti definisanih postupaka i procedura (formulari, izveštaji, razmena informacija); (c) u transparentnosti svih postupaka i procedura (dostupnost i uvid u interne evidencije službi uz istovremenu odgovarajuću zaštitu poverljivosti podataka, pravovremenu razmenu informacija, multisektorsku diskusiju slučaja i sl.); (d) u ugrađenom mehanizmu praćenja i nadzora postupaka, procedura i opšte politike; (e) u planiranoj proveru (evaluaciji) efekata, koja se realizuje i „interno“ i od nezavisnih eksperata, a na osnovu koje se sistem neprestano usavršava, odgovarajući na identifikovane probleme i/ili potrebe korisnika i zajednice (Ignjatović, 2010a). Ono što *Dulut* i *austrijski model intervencija* čini specifičnim, pored dobrih rešenja za intervencije, jesu jasne, precizno opisane, obavezujuće i nadzirane procedure postupanja, odnosno kontrola sprovođenja zakona. Međutim, postoji ogroman otpor našeg državnog aparata, javnih službi i profesionalaca da se uvede efikasan (a ne deklarativni) vid praćenja, superviziranja i nadzora postupanja službi i profesionalaca. Takođe, ne prepoznaje se važnost „građanske kontrole“ javnog sektora, uključujući i praćenje i nadzor pravosudnog sistema, kao ni važnost provere postupaka i procedura od „nevećinskih“, diskriminisanih i socijalno isključenih grupa.

Istraživanja o postupanju profesionalaca (Ignjatović, 2009b; 2010b) daju osnovu za koncipiranje budućih standarda i preciznih uputstava, a preporuke za promene uključuju: (a) unapređenje procene rizika i planiranja bezbednosti (uspostavljanje jedinstvenih i specifičnih lista pitanja i faktora za procenu i planiranje zaštite); (b) definisanje kriterijuma za obaveznu primenu odgovarajućih intervencija iz delokruga policijsko-pravosudnog sistema; (c) usaglašavanje uloga i nadležnosti službi u iniciranju i sprovođenju intervencija iz delokruga policijsko-pravosudnog sistema (formulisanje posebnih i zajedničkih procedura); (d) racionalizaciju i standardizovanje evidentiranja i dokumentovanja postupanja u službi, kako bi se omogućio jednostavan nadzor i praćenje efekata rada; i (e) racionalizaciju i standardizovanje postupaka i procedura razmene informacija između službi.

Ka modelu koordiniranog odgovora na nasilje prema ženama u intimnim partnerskim relacijama

Sagledavanje aktuelnih politika delovanja i organizacije sistema zaštite žrtava nasilja u Srbiji potvrđuje da dobro (delotvorno, efikasno, sveobuhvatno i specifično) postupanje profesionalaca i službi podrazumeva: (a) koordiniranu akciju službi, (b) prepoznavanje rizika za buduća nasilna ponašanja i izradu „sigurnosnog plana“, (c) razumevanje specifičnosti fenomena nasilja, (d) zaustavljeno aktuelno nasilno ponašanje i kontrolisana buduća ponašanja nasilnika, (e) proaktivnost profesionalaca u saradnji i primeni intervencija, mera, restrikcija i sankcija (Ignjatović, 2009b; 2010b). Nužne buduće intervencije u okviru sistema praktičnog delovanja uključuju: (a) uspostavljanje specifične kategorije problema – „nasilje u intimnoj partnerskoj relaciji“, (b) formulisanje i primenu specifičnih formulara i formata za beleženje činjenica, izjava, procena i intervencija službi, kako bi se olakšalo prikupljanje optimalnog broja podataka¹¹, (c) uspostavljanje blagovremenog prepoznavanja nasilja, (d) unapređenje procene stepena rizika od ponavljanja nasilja i (e) definisanje „tokova“ komunikacije i razmene informacija.

Celovita, sveobuhvatna i specifična zaštita žena od nasilja u partnerskim relacijama, organizovana po uzoru na „najbolje prakse“ *moгуća* je i u

---

11. Što bi smanjilo postojeće „administriranje“, uz istovremeno beleženje svih ključnih podataka u svim procesnim radnjama.

našem kontekstu. Izvorni modeli intervencije (*Dulut model koordinacije akcija i austrijski model intervencije*), prilagođeni za naš kontekst, trebalo bi da sadrže šest komponenti: (a) izgradnju zajedničkog „referentnog okvira” (politika, pretpostavke i primarni cilj zaštite), (b) razvoj i primenu praktičnih postupaka u okviru svake od službi, (c) zajedničko planiranje mera zaštite od nasilja (postizanje bezbednosti/sigurnost žrtve i njene dece), (d) razmenu informacija i komunikaciju između službi, (e) praćenje postupanja, i (f) procenu efekata. Iako je praksa u ovoj oblasti u Srbiji u aktuelnom trenutku daleko od željenih pretpostavki i postupaka, postojeće nedostatke je moguće prevazići odgovarajućom političkom voljom donosilaca odluka, u skladu sa međunarodnim obavezama koje je Srbija preuzela.

LITERATURA:

- Ajduković, M., (2000). Određenje i oblici nasilja u obitelji, u: Ajduković, M., G. Pavleković (ur.): *Nasilje nad ženama u obitelji*, Društvo za psihološku pomoć, Zagreb, 11–16
- Appel, A.E. and G.W. Holden, (1998). The co-occurrence of spouse and physical child abuse; A review and appraisal, *Journal of Family Psychology*, 12, 579–599
- Archer, J (2002). Sex differences in aggression between heterosexual partners: A meta-analytic review, *Aggression and Violent Behavior*, 7, 313–351
- Archer, J. (2000). Sex differences in aggression between heterosexual partners: A meta-analytic review, *Psychological Bulletin*, 126, 651–680
- Bachman, R. (2000). A Comparison of Annual Incidence Rates and Contextual Characteristics of Intimate-Partner Violence against Women from the National Crime Victimization Survey (NCVS) and the National Violence Against Women Survey (NVAWS), *Violence against Women*, Vol. 6 No. 8, August 2000, 839–867
- Bogdanović, M., (1997). *Mitovi koji podržavaju nasilje*, u: Milosavljević, M. (ur.): *Porodično nasilje i savremeno društvo*, Zbornik radova, Gradski centar za socijalni rad, Beograd, str. 65–70
- Copps Hartley, C., (2001). „He said, she said“, The Defense Attack of Credibility in Domestic Violence Felony Trials, *Violence Against Women*, Vol. 7, No. 5, May 2001, 510–544
- Dasgupta, S. D. (1999). Just Like Men? A Critical View of Violence by Women, in: Shepard, M. F. and E. L. Pence (Ed.), (1999): *Coordinating Community Responses to Domestic Violence – Lessons from Duluth and Beyond*, SVAW, Sage Publications, p. 195–222
- Dearing, A., (2002). Austrijski zakon o zaštiti od nasilja u porodici, *Temida, časopis o viktimizaciji, ljudskim pravima i rodu*, br. 3, godina 5, str. 15–27, Viktimološko društvo Srbije, Beograd
- Dearing, A., (2005). Praksa austrijske policije prema ženama žrtvama seksualnog nasilja, u: Mamula, M., N. Komarić (ur.): *Seksualno nasilje – teorija i praksa*, Ženska soba, Zagreb

- Elements for Discussion*, Ad Hoc Committee on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (CAHVIO (2009) 3); Directorate General of Human Rights and Legal Affairs, Council of Europe, Strasbourg, 16 March 2009
- Emery, R.E, and L. Laumann-Billings, (1998), An overview of the nature, causes, and consequences of abusive family relationships: Toward differentiating maltreatment and violence, *American Psychologist*, 53, 121–135
- Ending violence against women – From words to action*, (2006), Study of the Secretary-General, United Nations
- Ertürk, Y., (2007). *International legal obligation to provide support services for women victims of violence*, Council of Europe Campaign to Combat Violence against Women, including Domestic Violence, Conference on Support Services for Women Victims of Violence, Strasbourg, December 2007, peg. 31-36
- Gelles, R. J., (2000). Estimating the Incidence and Prevalence of Violence Against Women. National Data Systems and Sources, *Violence against Women*, Vol. 6 No. 7, July 2000, 784–804
- Hagemann-White, C., (2006). *Combating violence against women – Stocktaking study on the measures and actions taken in Council of Europe member States*, Council of Europe, Directorate General of Human Right
- Hardesty, J.L., (2002), Separation Assault in the Context of Post-divorce Parenting, An Integrative Review of the Literature, *Violence Against Women*, Vol. 8, No. 5, 597–625
- Hearn, J. (2009). Men as Perpetrators of Violence: Perspectives, Policies, Practices, in: Antić Gaber, M. (Ed): *Violence in the EU examined – Policies on Violence against Women, Children and Youth in 2004 EU Accession Countries*, University of Ljubljana, Faculty of Arts, 125–135
- Hearn, J. et al., (2007). *Methodological Framework Report SN 2*, Co-ordination Action on Human Rights Violations, (CAHRV)
- Hester, M. and N. Westmarland, (2007). Domestic violence perpetrators, *Criminal Justice Matters*, 66: 34–36
- Hester, M., (2009), *Who Does What to Whom? Gender and Domestic Violence Perpetrators*, Bristol: University of Bristol in association with the Northern Rock Foundation
- Ignjatović, T., (2004). Iz evidencije o nasilju u porodici, u: *Od dobrih namera do dobre prakse*, Autonomni ženski centar, Beograd, 17–32
- Ignjatović, T., (2006c). O nasilju u porodici iz evidencije centra za socijalni rad u 2005, u: *Za život bez straha, priručnik 2005/06*, Autonomni ženski centar, Beograd, 14–20
- Ignjatović, T., (2006d). Implicitne teorije o rodnim i roditeljskim ulogama – uticaj na profesionalni stav i postupanje u situacijama nasilja u porodici, u: *Za život bez straha, priručnik 2005/06*, Autonomni ženski centar, Beograd, 24–31
- Ignjatović, T., (2008a). Sistem zaštite žena žrtava nasilja u porodici u Srbiji – Između državnih obaveza i stvarnosti, *Socijalna misao*, br.1, godina XV, str. 11–24, Beograd
- Ignjatović, T., (2007). Da li su majkama postavljena nerealna očekivanja, u: *Porodično nasilje, empatija i profesionalizam pomagača*, Zbornik radova, XIII oktobarski susreti u socijalnoj zaštiti, Niška Banja, str. 83–91

- Ignjatović, T., (2009a). Pretpostavke za uspostavljanje modela zaštite od nasilja u partnerskim odnosima, *Socijalna misao*, br. 3, fod. XVI, 85–101, Beograd
- Ignjatović, T., (2009b). Postupanje profesionalaca kao uslov smanjenja sekundarne viktimizacije žrtava partnerskog nasilja u porodici, *Temida, časopis o viktimizaciji, ljudskim pravima i rodu*, br. 2, god. 12, 33–49, Viktimološko društvo Srbije, Beograd
- Ignjatović, T., (2010a). Ka modelu koordinirane akcije zajednice u zaštiti od partnerskog nasilja u Srbiji, *Socijalna misao*, br. 3, god. XVII, 125–140, Beograd
- Ignjatović, T., (2010b). Indikatori za procenu postupanja profesionalaca u situaciji nasilja u partnerskom odnosu, *Temida, časopis o viktimizaciji, ljudskim pravima i rodu*, br. 2, god. XIII, 81–94, Viktimološko društvo Srbije, Beograd
- Jojić-Milenković, M., (1997). Agresivnost u braku i porodici, u: Milosavljević, M. (ur.): *Porodično nasilje i savremeno društvo*, Zbornik radova, Gradski centar za socijalni rad, Beograd, 131–137
- Jovanović, N. i sar. (2009): *Mapiranje praznine – Nezavisni nadzor nad sprovođenjem Zaključnih komentara i preporuka UN Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena državi Srbiji*, Autonomni ženski centar, Beograd, Jovanović i sar. (2009)
- Keli, L., (2003). *VIP Vodič – Vizija, inovacija i profesionalizam u radu policije u vezi sa nasiljem nad ženama*, Savet Evrope, Kancelarija u Beogradu
- Konstatinović-Vilić, S., N. Petrušić, (2007). *Krivično delo nasilja u porodici – aktuelna pravosudna praksa u Beogradu i Nišu*, Autonomni ženski centar, Beograd, Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju, Niš
- Liss, M. B., and G. B. Stahly, (1993). Domestic violence and child custody. In M. Hansen & M. Harway (Eds.), *Battering and family therapy: A feminist perspective* (175-187), Newbury Park, CA: Sage
- Logar, R., (2005). *Austrijski model intervencije u slučajevima nasilja u porodici*, Sastanak ekspertske grupe: *Nasilje nad ženama: primeri dobre prakse u eliminaciji nasilja i borbi protiv nasilja nad ženama*, Odsek Ujedinjenih nacija za unapređenje položaja žena i Kancelarija Ujedinjenih nacija za borbu protiv droge i kriminala, maj 2005, Beč (prevod: Autonomni ženski centar)
- Logar, R., (2009). *Pravo žrtava nasilja u porodici na zaštitu i pomoć – Zakoni vezani za zaštitu od nasilja u Austriji* (bosanski/hrvatski/srpski), BM für Frauen und Öffentlichen Dienst, BM für Inneres, BM für Justiz
- Lukić, M., (2003). *Kriminološka analiza nasilja u porodici*, magistarska teza, Pravni fakultet u Nišu, Univerzitet u Nišu
- Mamula, M., M. Ajduković, (2000). *Dinamika zlostavljanja u obitelji*, u: Ajduković, M., G. Pavleković (ur.): *Nasilje nad ženama u obitelji*, Društvo za psihološku pomoć, Zagreb, 81–87
- Margolin, G. and E.B. Gordis, (2003). Co-Occurrence Between Marital Aggression and Parents' Child Abuse Potential: The Impact of Cumulative Stress, *Violence and Victims*, Vol. 18, No. 3, June 2003, 243–258
- Martinez, M, and M. Schröttle et al., (2006). *State of European research on the prevalence of interpersonal violence and its impact on health and human rights*, CAHRV Report (Project No. 506348.)

- Ostojić, E., (1999). Domaće nasilje – Društveni okvir za pojavu nasilja, u: Antić-Ružičić, D. (ur.): *Drugi pogled – Ne živjeti sa nasiljem*, 103–108, Medica, Zenica
- Otašević, S. (ur.), (2005). *Nasilje u partnerskim odnosima i zdravlje*, Autonomni ženski centar, Beograd
- Pavleković, G., (2000). Međuprofesionalna suradnja u rešavanju problema nasilja nad ženama u obitelji, u: Ajduković, M., G. Pavleković (ur.): *Nasilje nad ženama u obitelji*, Društvo za psihološku pomoć, Zagreb, 209–219
- Pence, E. (ed.), (1996): *The Domestic Abuse Intervention Project: A Model for Community Intervention*, in: *Coordinated Community Response to Domestic Assault Cases: A Guide for Policy Development Domestic Abuse Intervention Project*, Minnesota Program Development, Inc.
- Pence, E. et al. (1995): *In our Best Interest – A Process for Personal and Social Change*, Minnesota Program Development Inc. Fourth Printing
- Pence, E. L, C. McDonnell: Developing Policies and Protocols, in: Shepard, M. F. and E. L. Pence (Ed.), (1999): *Coordinating Community Responses to Domestic Violence – Lessons from Duluth and Beyond*, SVAW, Sage Publications, 41-65
- Pence, E. L. (1999): Some Thoughts on Philosophy, in: Shepard, M. F. and E. L. Pence (Ed.), (1999): *Coordinating Community Responses to Domestic Violence – Lessons from Duluth and Beyond*, SVAW, Sage Publications, 25-40
- Pence, E., M. Paymar, (1993). *Education Groups for Men who Batter, The Duluth Model*, Springer Publishing Company, New York
- Petrušić, N. i S. Konstatinović-Vilić, (2010): *Porodičnopravna zaštita od nasilja u porodici u pravosudnoj praksi u Srbiji*, Autonomni ženski centar, Beograd i Ženski istraživački centar iz Niša
- Petrušić, N., (2008). *Pravna zaštita od nasilja u porodici i nasilja nad ženama – stanje u legislativi i pravnoj praksi i predlozi za unapređenje*, Dodatak 2 u *Strategija za zaštitu od nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja u Autonomnoj pokrajini Vojvodini*
- Polovina, N., (1997). Nasilje u braku i porodici, u: Milosavljević, M. (ur.): *Porodično nasilje i savremeno društvo*, Zbornik radova, Gradski centar za socijalni rad, Beograd, 139–147
- Pulido, M.L, and D. Gupta, (2002). Protecting the Child and the Family, Integrating Domestic Violence Screening Into a Child Advocacy Center, *Violence Against Women*, Vol. 8 No. 8, August 2002, 917-933
- Robinson, A.L., (2006). Reducing Repeat Victimization Among High-Risk Victims of Domestic Violence – The Benefits of a Coordinated Community Response in Cardiff, Wales, *Violence Against Women*, Vol. 12, No. 8, August 2006, 761-788
- Romito, P., (2008). *A Deafening Silence – Hidden violence against women and children*, The Policy Press, University of Bristol
- Smith, P. H., G. E. Thornton, R. Devellis, J. Earp, A. L. Coker, (2002). A Population-Based Study of the Prevalence and Distinctiveness of Battering, Physical Assault, and Sexual Assault in Intimate Relationships, *Violence against Women*, Vol. 8 No. 10, October 2002, 1208-1232

- Stark, E. (2004): The Response of Health Systems to Violence against Women: Lessons Learned and Models of Good Practice, in: *Casualties of Violence – Violence Against Women: An Issue of Health*, Conference Papers, Women's Aid with support from Department of Health and Children
- Tjaden, P., N. Thoennes, (2000). Prevalence and Consequences of Male-to-Female and Female-to-Male Intimate Partner Violence as Measured by the National Violence Against Women Survey, *Violence against Women*, Vol. 6 No. 2, February 2000, 142-161
- Vidaković, I., (2002). Rasprostranjenost nasilja u porodici, u: Nikolić-Ristanović, V. (ur.): *Porodično nasilje u Srbiji*, Viktimološko društvo Srbije i Prometej, Beograd, 13–72
- Walker, L., (1979). *The Battered Women*, New York, Harper Perennial
- Zaključni komentari Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena: Republika Srbija, (2007.), Komitet za eliminaciju diskriminacije žena – 38. sednica (CEDAW/C/SCG/CO/1)
- Žegarac, N., (2004). *Deca koja čekaju – Izazovi i trendovi profesionalne prakse u zaštiti dece od zlostavljanja*, Save the Children UK, Beogradska kancelarija, Centar za prava deteta, Beograd
- Žegarac, N., M. Brkić, (1998.). Nasilje u porodici – mogućnosti zaštite i prevencije, u: Milosavljević, M (red.): *Nasilje nad decom*, Fakultet političkih naka, Beograd

Violence against Women in Intimate Partner Relationships

Tanja IGNJATOVIĆ

Summary: Violence against women in intimate partner relations is the most frequent form of violence in the family context. Although protracted and severe violence may leave grave consequences, adequate social reaction can prevent secondary victimization and redress the sustained damages. In international documents, violence against women has become a major *human rights issue*, which is why the key role of states in creating “a climate of tolerance” and developing an appropriate protection and prevention system is being stressed. A scrutiny of the state policy in this sphere in Serbia leads to the conclusion that it is *incoherent, unsynchronized* and *fragmented*. The key paradigms of protection are merely notional. The system of protection has proved to be inefficient in achieving its primary goal – to stop the ongoing and prevent any future episodes of violence. A complete, comprehensive, and specific protection of women against violence in partner relationships, organized after the model of “best practices”, *can also be made possible* within our context. Harmonizing views and principles will be the most difficult and the long term process, that can be enhanced by an explicit and clear-cut state policy.

Key words: women, violence, intimate partnership, law, protection, security.